

Gender a násilí: Sexuální násilí během válečných konfliktů

26. 4. 2022

Válka a násilí

- ženy zažívají válku obvykle jinak než muži
- z první ruky vidí dopad konfliktu, zvýšené militarizace a násilného extremismu na jejich komunitě, rodině i na jejich vlastní těla
- civilisté a civilistky jsou častějšími oběťmi moderních válek než vojáci, nejčastěji pak ženy a děti

Sexuální násilí

- jedna z válečných zbraní
- smyslem je také ponížit nepřítele
- znásilnění spáchané během války je často zaměřeno na terorizování obyvatelstva, demonstraci vítězství, rozbíjení rodin, zničení komunit a v některých případech změnu etnického složení příští generace. Někdy je také používáno k záměrnému nakažení žen HIV nebo k tomu, aby ženy z cílové komunity nebyly schopné mít děti.

Sexuální násilí

- někdy bývá znásilňování žen také způsobem, jak ponížit mužské příbuzné žen (znásilňování se nezřídka děje před manžely žen či jejich dětmi)
- některé milice, které si nemohou dovolit přiměřeně platit své jednotky, podporují drancování jako způsob odměny za vítězství a znásilňování civilistů a civilistek považují za odměnu za vítězné bitvy
- sexuální násilí během války také jako zkouška maskulinity
- znásilnění je psychology a psycholožkami vnímáno jako jedna z nejvíce zasahujících traumatických událostí
- kromě znásilňování ženy ve válkách čelí i nucené prostituci a obchodování, někdy i za spoluúčasti vlád a armád

Sexuální násilí zdokumentováno v řadě ozbrojených konfliktů

Bosně

DR Kongo (min 200 000 znásilněných žen dle OSN od roku 1998)

Rwandě

Vietnamu

Darfuru

Nigerii - Boko Haram (islamistická teroristická skupina)

Sexuální násilí zdokumentováno v řadě ozbrojených konfliktů

- během 2. světové války byly ženy unášeny, vězněny a nuceny uspokojovat sexuální potřeby vojsk okupantů. Řada asijských žen byla také zapojena do prostituce během války ve Vietnamu. Tyto trendy pokračují i v současných konfliktech.
- ve 2. světové válce se masových znásilňování dopouštěly všechny strany konfliktu
- soudní procesy po druhé světové válce v Norimberku i v Tokyu odsoudily znásilnění jako zločin proti lidskosti

- Sýrii, Iráku, Peru, Bangladéši, Kambodže, Kypru, Haiti

Sexuální násilí zdokumentováno v řadě ozbrojených konfliktů

Libérii (více než 40 000 znásilněných a mrzačených žen dle OSN) (1989-2003)

Somálsku, Ugandě

Sierra Leone (dle OSN více než 60 000 znásilněných žen během občanské války v letech 1991-2002)

Ukrajina 2014 – násilí i na mužích ve vazebních věznicích
apod.

nyní Ukrajina (La Strada)

Systematické znásilňování

- bývá často využíváno jako válečná zbraň v rámci tzv. “etnických čistek”

BOSNA:

- více než 20 000 muslimských dívek a žen bylo znásilněno od začátku bojů v roce 1992 (do 1995)
- odhaduje se celkem 60 000 žen
- náctileté dívky byly také nuceny rodit následně “děti nepřítele”
- právě masová znásilňování v Bosně upoutala poprvé pozornost OSN a znásilňování bylo uznáno jako mezinárodní zločin
- a k otroctví jako zločinu proti lidskosti bylo poprvé zahrnuto i sexuální otroctví

Systematické znásilňování

Rwanda

- v rámci nájezdů prakticky každá dospívající dívka, která přežila útok milicí, byla následně znásilněna. Mnoho z těch, které otěhotněly, byly ostrakované svými rodinami a komunitami. Některé opustily své děti; jiné spáchaly sebevraždu.
- během tříměsíční genocidy v roce 1994 zde bylo znásilněno mezi 100,000 a 250,000 žen (500 000)
- zde bylo znásilnění a sexuální útoky uznáno jako zločin genocidy, který měl zničit etnickou skupinu Tutsiů

Dopady

- sexuální násilí na ženách narušuje strukturu komunity způsobem, který umí jen málo zbraní
- válečné násilí na ženách může být devastující díky silné reakci komunity na způsobené násilí a bolesti celých rodin
- bolest způsobená ženě tím, kdo ji znásilní je útokem na její rodinu a kulturu, v řadě společností jsou ženy vnímány jako ty, které reprezentují kulturní a duchovní hodnoty komunity
- sexuální násilí na ženách a dívkách je také spojeno s rizikem pohlavně přenosných chorob, včetně HIV a AIDS
- Například jedna studie naznačila, že výměna sexu za ochranu v době občanské války v Ugandě v 80. letech byla faktorem, který přispěl k vysoké míře výskytu AIDS v zemi.
- i po skončení války dopady sexuálního násilí zůstávají - nechtěná těhotenství, sexuálně přenosné choroby,

Rizika

- rozpad rodin v období válek dělá dívky a ženy více zranitelnými násilím
- Téměř 80 procent z 53 milionů lidí vykořeněných válkami dnes tvoří ženy a děti.
- Když jsou otcové, manželé, bratři a synové odebráni k boji, opouštějí ženy, velmi mladé a starší, a ty jsou pak nuceny postarat se samy o sebe.

Války, násilí a migrace

V Bosně a Hercegovině, Myanmaru a Somálsku uprchlické rodiny často uvádějí znásilnění nebo strach ze znásilnění jako klíčový faktor při rozhodování o tom, zda uprchnout ze země

- i ženy, které nejsou během období konfliktu znásilněny, někdy považují za nutné mít sex s muži - aby si zajistily jídlo, přístřeší, bezpečnost či status uprchlíků pro sebe a své děti
- Mozambik: během konfliktu, mladí chlapci, kteří byli sami traumatizováni násilím, hrozili že zabijí nebo nechají vyhladovět ty dívky, které budou odmítat jejich sexuální návrhy.
- Sexuální útoky představují hlavní problém v uprchlických táborech a táborech pro vysídlené osoby
- výskyt znásilnění byl alarmující např. v táborech pro Somálce a Somálky v Keni v roce 1993. Tábory se nacházely v izolovaných oblastech a stovky žen byly znásilňovány při nočních nájezdech nebo při pátrání po dříví na oheň.
- zprávy OSN a Human Rights Watch - informace o hrůzách podob násilí na ženách

Války a její dopady

- válka a občanské nepokoje také přispívají k násilí v domovech
- smrt, otřesy a chudoba zvyšují napětí v rodině a pravděpodobnost násilí vůči dívkám a ženám. Muži, kteří mají pocit, že ztratili schopnost chránit své ženy, se s tím vyrovnávají zdá se tak, že se na nich doma dopouští násilné kontroly.

Muži jako oběti

- i sexuální násilí na mužích během válek - zejména ze strany mužů, méně často i ze strany ženy, toto téma zatím téměř zcela tabu
- zaznamenáno např. v Kongu
- také válečná zbraň či projev politické agrese (např. Chile, Řecko, Chorvatsko, Írán, Kuvajt, země bývalého Sovětského svazu a bývalé Jugoslávie)
- krize v Sýrii - zaznamenáno znásilňování mužů - ozbrojení muži vstupovali do vesnic a znásilňovali muže, zaznamenáno i sexuální mučení během zadržování mužů

Muži jako oběti

- transgender uprchlíci - vícenásobná diskriminace
- znásilnění zažila podle jedné studie např. většina mužů v koncentračních táborech v Sarajevu
- v některých zemích Afriky (např. Ugandě) např. hrozí mužům, že kdyby se k tomu přiznali, byli by označeni za gaye, což je trestné
- někteří vojáci, kteří používají dětské vojáky, používají znásilnění jako rituál zrání, aby zvýšili toleranci vojáků k násilí

- ženy ale samozřejmě nejsou ve válkách jen oběťmi, jsou i klíčovými bojovnicemi za mír - ať už jako bojovnice, či vyjednavачky (Libérie) či ty, které znovu vybudují komunitu

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

WOOD, E. J. Rape as a Practice of War: Toward a Typology of Political Violence (článek dostupný na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0032329218773710>)

- pojem *znásilnění v souvislosti s konfliktem* - znásilnění mužů i žen příslušníky ozbrojených organizací během ozbrojeného konfliktu (nikoli však nutně v boji)
- některé ozbrojené organizace se zaměřují pouze na ženy a dívky, zatímco jiné se v poslední době zaměřují i na muže.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- mezi ozbrojené organizace, u nichž nebyla zaznamenána ani mírná míra znásilnění, patří některé státní armády, některé levicové povstalecké organizace a některé separatistické organizace,
- v některých konfliktních prostředích je četnost znásilnění ze strany ozbrojených aktérů výrazně nižší než ze strany intimních partnerů, známých nebo cizích osob.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- 1968 Vietnam - vesnice Son My, My Lai - znásilnění nejméně 20 žen a dívek americkou armádou, při interním vyšetřování vojáci tvrdili, že chápou, že dostali rozkaz nebo alespoň povolení zabít civilisty; nikdo z nich to samé netvrdil v případě znásilnění, velitel jednomu vojákovvi dokonce na místě nařídil neznásilnit
- veteráni z Vietnamu - povolení zabít, ale většinou ne znásilnit, někteří zmínili společenský nátlak ze strany vrstevníků

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- málo vojáků za znásilnění stíháno - vojáci se navzájem málokdy nahlásili, velitelé obvinění obvykle nevznesli
- v některých armádách a skupinách bývá znásilňování nařizováno, zde se dělo, protože bylo tolerováno kolegy a veliteli
- mezinárodní válečný zločin, genocida, zločin proti lidskosti - uznáno i díky narativu, že se jedná o válečnou strategii, tlak ženského hnutí

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- násilí je součástí války, nikoli soukromou záležitostí
- ne vždy jde o cílenou strategii
- někdy masové znásilňování z důvodu etnických čistek
- autorka článku - není to úplně strategie – sexuální násilí je často řízeno zdola a tolerováno shora

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Válečné sexuální násilí - typologie autorky:

- z pohledu reakce velitele: podporuje ho jako politiku, toleruje ho, či účinně zakazuje trestem či vštěpováním norem
- podle motivů bojovníků: znásilnění jako politika (v některých prostředích i jako strategie), znásilnění jako praxe a znásilnění jako nepřítomnost
- roli hrají genderové normy a přesvědčení společnosti, z níž bojovníci pocházejí, ale také normy a přesvědčení bojovníků a velitelů přetvořené socializačními procesy v organizaci.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- znásilnění jako praxe: velitelé znásilnění nenařizují ani neschvalují, ale tolerují je; řízeno sociální dynamikou (např. násilí v rámci americké armády)
- politické násilí:
- vliv nábor a výcvik rekrutů
- do organizace vstupují rekruti s kulturními normami a přesvědčeními - včetně genderových norem - o vhodnosti různých forem násilí a jejich cílů
- pokud se organizace nerekrutuje z vysoce kriminální populace nebo z veteránů, je třeba rekruty naučit, proč a jak zabíjet
- socializace k poslušnosti vůči veliteli a ke koordinaci se spolubojovníky
- velitel vytváří instituce, které mají transformovat jejich normy, přesvědčení nebo alespoň chování, odpovídající odlišným úrovním socializace. Musí také vytvořit instituce pro identifikaci a disciplinování bojovníků, kteří se dopouštějí násilí, které není ani nařizováno, ani povoleno.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Motivace bojovníků:

- subkultury jednotek silný vliv na chování bojovníků prostřednictvím socializačních procesů, jako je například šikana
- takové sociální tlaky jsou obvykle velmi intenzivní jak během výcviku, tak v boji
- tváří v tvář osamělosti a strachu mají bojovníci silnou motivaci přizpůsobit se očekáváním a chování svých kolegů, i když tím porušují zásady organizace.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

- preference bojovníka se mohou během aktivního nasazení dramaticky vyvíjet, protože utrpení, svědectví a uplatňování násilí může přinést hluboké změny v jeho vlastních normách, preferencích a přesvědčeních o násilí.
- Znecitlivění bojovníků vůči násilí, dehumanizace obětí, úzkost a nejistota z boje, hrozba násilí vůči sobě samému, pocity studu a viny za konkrétní vykonané činy, přesouvání odpovědnosti nejen na organizaci ("všichni ostatní stříleli"), ale také na nepřítele, který si "zaslouží, co dostal" - mají tendenci rozšiřovat repertoár, zacílení a četnost násilí ze strany bojovníka.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Někteří bojovníci totiž mohou dokonce začít vnímat násilí na civilistech, někdy včetně znásilnění, jako příjemné a mohou si vypěstovat "potřebu" být stále krutější. Například podle jedné studie demobilizovaných bojovníků ve východní části Demokratické republiky Kongo 44 % z nich "trochu" nebo rozhodně souhlasilo s tím, že ubližování druhým může být uspokojující, 40 %, že je pro ně obtížné přestat, jakmile někoho začnou bít, a 8 %, že napadání druhých je sexuálně vzrušující. Účast tedy může změnit preference tak, že bojovníci začnou preferovat násilí, které by se jim dříve hnusilo.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Postoj velitele: Velitel musí u každého typu násilí, kterého se bojovníci dopouštějí (nebo by se mohli dopouštět), rozhodnout, zda bude tento násilný čin **podporovat jako politiku organizace**, zda bude jeho výskyt **tolerovat** (standardní, pasivní rozhodnutí), nebo zda jej účinně **zakáže trestem** nebo zavedením norem proti němu.

Příkladem organizací, které účinně zakázaly znásilňování civilistů, jsou salvadorští a srílanští povstalci; obecněji se zdá, že komunističtí povstalci znásilňují civilisty méně často. Některé organizace přijímají znásilňování jako politiku pro vojenské cíle, tj. jako strategii, včetně mnoha, ale ne všech organizací, které provádějí etnické čistky nebo genocidu, a mnoha organizací, které provádějí sexuální mučení. Příkladem mohou být bosenskosrbské milice v bývalé Jugoslávii, milice Janjaweed v Súdánu a guatemalská armáda během občanské války v této zemi. Častější se zdají být případy, kdy znásilňování nebo jiné formy sexuálního násilí nejsou výslovně nařízeny, ale jsou povoleny, a to prostřednictvím hesel jako "vedeme totální válku" nebo jiné rétoriky propagující sexuální násilí.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Dalším příkladem je americká "válka proti teroru": vedoucí představitelé zřejmě schvalovali, ale přímo nenařizovali sexuální ponižování zadržených jako formu tzv. zesíleného výslechu (tj. mučení).

Velitel však může prosazovat model sexuálního násilí jako politiku i z jiných než vojenských důvodů. Některé organizace například přijímají politiku sexuálního otroctví, nucené prostituce nebo nucených sňatků jako způsob regulace sexuálního a reprodukčního života bojovníků. Japonská armáda například během druhé světové války nutila takzvané ženy pro útěchu k prostituci ve vojenských nevěstincích, aby zabránila rozsáhlému znásilňování civilistů.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Podmínky pro znásilňování

Za jakých podmínek je pravděpodobné, že se znásilnění jako praktika bude vyskytovat se značnou četností? Kromě nutného tolerování ze strany jednoho nebo více velitelů musí být přítomna alespoň jedna ze dvou podmínek:

- (1) preference znásilnění alespoň mezi některými bojovníky nebo
- (2) sociální dynamika jednotky, která vytváří účast na znásilnění prostřednictvím nátlaku nebo donucení.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

Ke znásilňování může dojít proto, že organizace rekrutuje bojovníky ze společnosti, v níž je znásilňování nebo jiné sexuální zneužívání již časté (nebo alespoň není normativně zakázáno), a to vůči civilistům obecně nebo některé cílové skupině zvláště, a ozbrojená skupina tento sklon nepotlačuje prostřednictvím disciplíny nebo socializace. Znásilňování nemusí být chápáno jako trestný čin; rekruti mohou spíše vstupovat do organizací s přesvědčením a normami, které konstruují sexuální agresi vůči určitým typům dívek a žen (a některým chlapcům a mužům) jako vhodný projev mužnosti.

Válečné sexuální násilí jako strategie či praxe?

V některých společnostech je navíc sexuální násilí na osobách stojících níže v hierarchii chápáno jako feminizace oběti a potvrzení maskulinity pachatele - bez ohledu na jeho pohlaví.

Ženy bojovnice se mohou zapojit do chování odrážejícího dominantní maskulinitu v jejich organizacích, někdy včetně účasti na znásilnění.